

Josip Grbac

«GAUDIUM ET SPES» I DANAŠNJA GLOBALIZACIJA

Izv. prof. dr. Josip Grbac, KBF Zagreb, Teologija u Rijeci

UDK: 262.5 GAUDIUM ET SPES : [316.37 +321.6/8]

Pregledni rad

Četrdeset godina razmaka od nastanka jednog od temeljnih dokumenata Drugog vatikanskog sabora, pastoralne konstitucije "Gaudium et Spes", zahtijeva od teologa da se kritički osvrnu na metodologiju i teme obrađene u tekstu. Zakonitosti globalizacije nameću drugačije i dodatne parametre razmišljanja od onih koji su prisutni u Konstituciji. Na primjerima koncilskog govora o ekonomsko-socijalnom te političkom životu autor pokazuje kako ovo povijesno vrijeme zahtijeva novi pristup toj problematici.

Ključne riječi: "Gaudium et Spes", čovjekov rad, politika, globalizacija.

* * *

Je li pastoralna konstitucija «Gaudium et Spes», nastala prije 40 godina, u nekim svojim pristupima sagledavanju tada aktualnih pitanja i problema ostala još uvijek aktualna ili zahtijeva svojevrsno upotpunjavanje? To pitanje odnosi se i na teme koje ona obrađuje: jesu li tijekom 40 godina iskrsnula nova pitanja koja tadašnji crkveni oci nisu mogli predvidjeti pa zahtijevaju da im teolozi posvete posebnu pozornost, bez obzira na to jesu li ona obrađena u «Gaudium et Spes»? Ovo se pitanje nameće pogotovo imajući u vidu zakonitosti globalizacije koje pred 40 godina nisu bile aktualne. Dužnost je teologa kritički se osvrnuti i na koncilске tekstove, bez ikakve namjere da ih obezvrijedi. Kritička nadopuna može i mora biti shvaćena kao poticaj ili izazov koji nam i danas izvire iz koncilskih tekstova. Ovo se odnosi pogotovo na drugi dio «Gaudium et Spes», a u posebnom smislu na brojeve koji govore o ekonomsko-socijalnom i političkom životu.

1. III. glava, br. 63-72: Ekonomsko-socijalni život

Proučavajući, pred 18 godina pastoralnu konstituciju "Gaudium et Spes", zaključio sam sljedeće: *«Jasno je da je takvo uranjanje u*

aktualnost sadašnjeg trenutka neminovno obilježeno stanovitom ‚prolaznošću‘, tj. vremenskom neaktualnošću mnogih elemenata i tvrdnji. Ali ta činjenica sama po sebi ne umanjuje vrijednost Konstitucije..., a još manje oslobađa kršćanina dužnosti da je prihvati kao ‚obvezujuće‘ naučavanje Crkve. Naprotiv, ‚prolazni‘ karakter mnogih njezinih tvrdnji potvrđuje samo nužnu potrebu za korektnom teološkom interpretacijom koja, pored generalnih normi svake teološke interpretacije, treba imati uvijek u vidu promjenjivost situacija i vremena na koje se odnose teme obrađene u Pastoralnoj konstituciji. To posebno vrijedi za interpretaciju njezinog drugog dijela. U svakom slučaju, ako se i sam sadržaj nekih tema ili problematika...budućim generacijama bude činio možda, zastarjelim, ostat će na snazi valjanost pristupa tim problemima, drugim riječima, ostat će uvijek aktualne metodološke crte koje je ona promovirala».¹

I danas stojim iza ovih tvrdnji i, imajući u vidu kako svi vi poznajete ono što je rečeno u ovim brojevima, želio bih samo naglasiti ono što mi se u tim brojevima čini nadiđeno, tj. postaviti neke linije razmišljanja kako bi se taj nauk aktualizirao.

1.1. Smisao drugog dijela «Gaudium et Spes»

Prvo što valja znati jest činjenica da moramo donekle «relativizirati» značaj drugog dijela «Gaudium et Spes». Naime, taj je dio gotovo od samih početaka bio zamišljen kao tzv. «adnexi», tj. svojevrsni dodatak prvom, više teološkom i teoretskom dijelu. O podjeli «Gaudium et Spes» na jedan više teološki i teoretski dio, zamišljen kao «Constitutio Conciliaris», o kome je trebalo raspravljati i glasovati «pleno iure», i na tzv. «adnexe», ili više pastoralni dio, kojega autoritet još nije bio jasno definiran, donijeta je na zasjedanju mješovite komisije u ožujku 1964., neposredno prije trećeg saborskog generalnog zasjedanja. Prvi je dio podijeljen saborskim ocima u srpnju (poznata Shema 13) dok su «adnexi» podijeljeni tek u rujnu 1964. Ključno pitanje koje se provlačilo tijekom cijele povijesti razrade «Gaudium et Spes» bilo je da li stvoriti više «teološki» ili «sociološki» tekst. Kompromis je postignut podjelom dokumenta na dva dijela. «Adnexa»

¹ GRBAC, J., *Graditelji Kraljevstva*, Rijeka, 1996., str. 13.

sve do kraja Sabora nisu imali «službeni karakter», bili su zamišljeni više kao neka vrst socijalnog nauka ili kao detaljna analiza pitanja o kojima govori prvi dio Konstitucije. Kard. Guano, koji je predstavio tekst na trećem zasjedanju, precizirao je kako su «adnexi» sastavljeni od mješovite komisije i spadaju u odgovornost dotičnih potkomisija. O njima se neće raspravljati u auli. Međutim, tijekom rasprave o nekim posebno osjetljivim pitanjima, kao što su obitelj, ateizam, atomsko naoružanje, pravda i mir, više je otaca uočilo da su ta pitanja mnogo bolje izložena u «adnexima» nego u prva četiri poglavlja sheme «Gaudium et Spes». Dolazi do nastojanja da se oni uključe u sam tekst sheme te bi tako mogli postati predmet saborskih rasprava. Međutim, do zadnjeg časa postojali su čak prijedlozi da se prvi dio «Gaudium et Spes» nazove «Konstitucija», a drugi dio «Deklaracija», ali se odustalo od toga zato jer neke teme, poglavito one o braku i kulturi, sadrže mnoge doktrinalne formulacije pa ih je nemoguće svrstati pod naslov «Deklaracija».

1.2. Koji su elementi jednog novog teološkog osmišljavanja ljudskog djelovanja (novi čak i u odnosu na koncilsku misao)?

1. Između ostaloga, tekst je kritiziran zato što se u njemu ne vidi mnogovrsno značenje pojma da je čovjek slika Božja. Čini se da tekst podcjenjuje društveni aspekt tog pojma i ne uzima u obzir tradicionalnu ideju po kojoj «biti na sliku Božju» ne znači samo dominaciju nad stvorenjem.

Nekada se postavljalo pitanje zasniva li se sličnost čovjekova s Bogom u prvom redu na sposobnosti čovjekovoj da misli, ljubi, adorira (augustinovo poimanje), ili više na sposobnosti čovjekovoj da stvara, djeluje? Pred 40-ak godina bilo je potrebno naglasiti ovaj drugi vid: sličnost s Bogom jest sposobnost čovjekova da stvara (rad). Međutim, treba ozbiljno uzeti u obzir činjenicu da se, prema biblijskoj viziji, zadatak čovjekov izražen terminima "podvrći zemlju", "zagospodariti zemljom» ne poistovjećuje s "biti slika Božja", već je samo posljedica toga. Mislim da se nalazimo u vremenu kada smo prisiljeni ponovno posegnuti za onom Augustinovom vizijom koja naglašava neke "pasivnosti" čovjekovog života, onu duhovnu stranu njegove sličnosti s Bogom (npr. diviti se svemu stvorenju!).

2. Kada se 50-ih godina i u GS govorilo o ljudskoj djelatnosti koja ima važnost u odnosu na Kraljevstvo Božje (eshatologija), onda se htjelo to djelovanje osmisлити kako bi ga se čovjek radije prihvatio. Radilo se o poticanju na djelovanje. (Ono što radiš ostat će na onom svijetu, neće sve biti uništeno!). Mi danas taj odnos moramo premisliti. Ne radi se samo o tome da kršćanin mora znati kako sve ono što on stvara neće biti uništeno, nego mu ta stvarnost Kraljevstva Božjega mora dati poticaj da djeluje na takav i takav način. Misao na al di la' ne stoji samo na početku mog djelovanja, već bi trebala pratiti stalno usmjeravanje te moje djelatnosti. Trebala bi pročišćavati finalitete tog mog djelovanja. S pravom je Y. Congar, na kraju Drugog vatikanskog sabora, ustvrdio kako je eshatologija jedna od tema koje nisu posebno uspješno obrađene tijekom Koncila.

3. Trebalo bi preispitati i onaj antropocentrizam u «Gaudium et Spes» koji je u sebi dobar jer je on u biti jedna prerogativa čovjeka da bude transcendentan u odnosu na svo stvorenje, da slobodno upravlja svojom djelatnošću te eksplicira svoju društvenu dimenziju. No, tom antropocentrizmu nisu postavljene jasne granice. One bi proizašle na temelju jednog razmišljanja o teologiji stvaranja: Dignitet svega materijalnog i vidljivoga ne proizlazi iz toga što su stvari prilagođene ljudskim potrebama, već iz njihovog božanskog porijekla. Ne iz činjenice da se čovjek njima može služiti, već iz činjenice da je Bog njihov tvorac. Ne iz antropoloških, već teoloških motiva. Ne zato što je svijet stvoren za čovjeka, već zato što je stvoren od Boga. Ne iz njegovog cilja, već iz njegovog početka. Svojevrsno ponovno naglašavanje sakralnosti svijeta svakako je jedna od direktnih posljedica takvog poimanja.

Inače nam se događa da pretjerujemo u tom antropocentrizmu. Mi, naime, imamo tendenciju potcjenjivati stvari u mjeri u kojoj ih možemo sebi podvrgnuti, a glorificirati ih ako nam ne služe ili ne možemo njima direktno manipulirati. Glorificiramo Veneru iz Mileta, a skloni smo prezreti ženu čistačicu; divimo se divljači, a neskloni smo domaćim životinjama. Ako gledamo na stvari tako da one dobivaju vrijednost samo u odnosu na čovjeka, one bivaju degradirane. Tu leži razlog jednog anti-kološkog mentaliteta.

Istinska teologija stvaranja mijenja tu perspektivu, jer ona ne gleda u prvom redu na to što čovjek s tim stvarima čini, niti jesu li one njemu

korisne, već na to iz kojih ruku one proizlaze i tko ih je stvorio. Umjesto naglaska na "sve mora čovjeku služiti", trebalo bi naglasiti "sve je djelo Božje"!

4. Još je jedan aspekt gdje teologija ljudskog stvaralaštva mora "ponovno izmiješati karte": radi se o odnosu između "finis" ili «perfectio operis» i "finis" ili "perfectio operantis". Srednjovjekovni je pogled na taj odnos bio sljedeći: i kada je finis operantis egoistična, finis operis može biti usmjerena na dobro zajednice. Kada se "dobrota" tih dvaju ciljeva poklapa, onda imamo moralno dobro djelovanje. Međutim, nije to uvijek tako. Iz straha pred pretjeranim moraliziranjem, teološka misao «Gaudium et Spes» naglašavala je važnost "finis operis". Takvo jedno inzistiranje automatski je smanjilo horizont, tj. manje se govorilo o odgovornosti čovjekovoj za ono što radi.

Danas je potrebno revalorizirati pojmove finis operantis i perfectio operantis. Ne u smislu da kvaliteta produkta ovisi o subjektivnoj namjeri, već u smislu prevencije: legitimnost proizvodnje nečega ovisi i o subjektivnoj namjeri.

5. Iako je mogućnost ambivalentnosti ljudskog djelovanja izišla donekle na vidjelo tek u zadnjim verzijama teksta «Gaudium et Spes», iz te se ambivalentnosti nije povuklo zaključke u smislu jedne etike djelovanja koje je ambivalentno: da se eventualno postave neke granice. Izraz tog idealiziranja rada bilo je npr. i uvjerenje da se ona solidarnost koju ljudsko djelovanje i rad proizvode može lako shvatiti kao evanđeosko zajedništvo, bratstvo svih ljudi. Neka vrst teološke interpretacije radne solidarnosti. Nije se shvaćalo da se radi o raznim razinama zajedništva: prisilnom i dobrovoljnom.

Danas se nama postavlja zadatak da ponovno uzmemo u obzir činjenicu kako je ljudsko djelovanje "bonum arduum", u odnosu na svojevrsnu glorifikaciju čovjekovog aktivizma. "Babelska kula" ostaje i danas simbol perverzno načina ljudskog stvaralaštva (Avversio a Deo - conversio ad creaturam). Pokušavajući se emancipirati od božanskog poretka, autonomija čovjekove stvaralačke djelatnosti postaje auto-destrukcija čovjekove kulture.

Jedna relativizacija aktivnosti, koja je pred 40-ak godina bila skoro tabu-tema, nameće nam se danas kao prvotni zadatak.

Osmišljavanje ljudskog rada i gospodarskog djelovanja u «Gaudium et Spes» nije moglo obuhvatiti sva pitanja koja se s tim u svezi postavljaju. Pogotovo nije moglo predvidjeti sve one negativne posljedice koje mogu nastati kada se tom radu udijeli izuzetno pozitivan smisao iz kojega čovjek može izvući zaključak da «može raditi što želi jer to Bog hoće». Glorifikacija čovjekovog rada koja potom lako prelazi u mistifikaciju efikasnosti, snage i moći, može vući korijene i iz jedne jednostrane, previše optimistične, teologije rada. Razni problemi s kojima se danas suočavamo, poglavito oni na ekološkom planu, nameću nam uravnoteženiji govor o smislu i vrijednosti koje ljudski rad ima u Božjim očima. Uostalom, glavni prigovor na zadnji tekst tijekom 4. zasjedanja odnosio se upravo na pretjerani optimizam kojim «Gaudium et Spes» prilazi problemima. Jedan je od razloga za to i nedovoljno vrjednovanje grijeha u cijeloj postavi Konstitucije. Papa Benedikt XVI. smatra da je razlog tomu, s jedne strane, optimistična vizija svijeta i čovjeka koju na početku Koncila proklamira Ivan XXIII. i, s druge strane, činjenica da su sastavljači teksta bili uglavnom francuski teolozi koji, za razliku od protestanata, vrjednuju grijeh počevši od teologije stvaranja i od svijesti da je spasenje već nadošlo s Kristom. Konačno, imajući u vidu da mnoge ideologije, neprijateljski raspoložene prema vjeri, zahtijevaju monopol nad svim ljudskim vrednotama, bilo je potrebno iznijeti na vidjelo, u najpozitivnijem mogućem svjetlu, cijeli doktrinalni patrimonij Crkve o tim vrednotama. No, kako je upozoravao biskup iz Paderborna Jaeger, nerealistička fenomenologija i nedovoljna biblijska podloga uzrokuju konfuznu uporabu pojmova 'čovjek', 'svijet', 'povijest'. Govori se premalo o svijetu na koji se pod tim pojmom danas misli, tj. na sve stvari koje čovjek stvara i na zajedništvo svih ljudi u tom djelu stvaranja. U takvom valoriziranju svijeta ima mjesta i za legitiman pesimizam kojim kršćani djeluju u svijetu, a uzrok mu je grijeh. Govori se o vrednotama dostojanstva, pravde i bratstva na način kao da one same po sebi mogu usmjeriti čovjeka prema Kraljevstvu Božjem.

Donekle se tome priskočilo u predzadnjoj, petoj verziji teksta, dodatkom broja 37: *De humana navitate a peccato corrupta*, no pitanje grijeha i ambivalentnosti nikada nije uspjelo prožeti cjelokupni tekst «Gaudium et Spes».

Očito je, dakle, da su neke nedostatnosti «Gaudium et Spes» bile uočene i tijekom samog nastanka teksta.

6. U «Gaudium et Spes» naziru se tek naznake globalizacije, ali nije mogli biti riječi o tome kakve ona posljedice može prouzrokovati na gospodarskom planu. Mnoge danas nepobitne činjenice, kao što je uloga znanosti, «ljudskog kapitala», političkog dirigiranja svjetske ekonomije, teme su koje teologija i kršćanska etika tek moraju analizirati. A da ne govorimo o nekim etičkim kriterijima koje valja postaviti takvoj globalizaciji. «Gaudium et Spes» operira kategorijama i terminima koji imaju u vidu nacionalne zajednice i nacionalne ekonomije. Nedostaje sve ono što globalizirana ekonomija, oslobođena nacionalnih i drugih granica, sa sobom nosi, u pozitivnom i negativnom smislu. Etička normativa u postkonzilskom etosu, više nego naglašavati individualna kršenja prava na vlasništvo, mora sagledavati sustave i društvene organizacije koje ta kršenja omogućuju te evidentirati velike grijehе protiv univerzalne određenosti dobara i jednakosti prava svih ljudi. Isto tako, budućnost će od Crkve sve manje tražiti da se zalaže za obranu radničkih prava, a sve više da promovira pravo na slobodno vrijeme i da pomaže u osmišljavanju tog vremena.

7. Drugi dio «Gaudium et Spes» (glava III) možemo tumačiti kao iskorak u etiku. Naime, Konstitucija očito ima namjeru ne samo teološki osmisлити ljudsko djelovanje na gospodarskom planu nego i postaviti neke etičke parametre. Zato je drugi dio nemoguće interpretirati i ispravno shvatiti bez prvog dijela. «Agere sequitur esse» možda je onaj princip koji sve osmišljava: ljudski rad i gospodarska i društvena djelatnost općenito, da bi za kršćanina mogli postati etički obvezatni i vrijedni, trebaju biti kršćanski osmišljeni. Konzilska misao iznosi uglavnom ovu teologiju. Etika je očito ostala nedovršena i vjerojatno nije bila namjera otaca stvoriti nekakvu etiku gospodarskog života koja bi imala isuviše praktičnu primjenu. U svakom slučaju to znači da od Drugog vatikanskog sabora naovamo nije više dovoljno sva kršćanska razmišljanja o ljudskoj djelatnosti definirati kao «teologiju rada», nego je pravilnije govoriti o «etici rada u svjetlu vjere i teologije». Ovdje se više ne radi o etici utemeljenoj prvenstveno na naravnom zakonu, nego o etici koja se nadovezuje na evanđeosku poruku.

U konačnom je tekstu teološki princip na kome počiva cijeli prvi dio sheme: Stvaranje – Utjelovljenje – Eshatologija. Taj princip prožima i

cijeli drugi dio, pogotovo poglavlja o kulturi i o društveno - ekonomskom životu. Tako se npr. dužnost kršćanina da bude profesionalno kompetentan izvodi iz vjere (br. 53), a isto vrijedi i za kulturni odgoj (br. 73-74). Na istim se načelima formulira i temeljni zakon ekonomskog napretka: ekonomska je aktivnost ljudska aktivnost, stoga mora imati čovjeka kao središte sa svim njegovim materijalnim, intelektualnim i duhovnim potrebama. Da bi to mogla biti, mora odgovarati pravilima društvene etike, ali i Božjem planu o čovječanstvu (br. 76). Etika i teologija stavljene su na istu razinu i u međuovisnost. Tako, npr., «Gaudium et Spes» definira sudjelovanje radnika u cjelokupnom radnom procesu istim terminom kojim Konstitucija o liturgiji definira sudjelovanje vjernika u liturgiji, tj. govori o «participatio actuosa» (GS 68).

2. IV. glava, br. 73-76: Život političke zajednice

Slične aspekte valja naglasiti i u ovom dijelu. Drugi vatikanski sabor sazvan je u trenutku kada se već Crkva, od pape Pija XI. do Ivana XXIII., bila oslobodila starih kontoverzija o izvorima moći na političkom planu. S druge strane, inzistiranje na neutralnosti Crkve u političkom smislu prouzrokovalo je nezainteresiranost kod mnogih kršćana za politički život. Sabor je tako započeo rasprave o političkom životu u klimi nezrelosti, što dokazuje nezainteresiranost mnogih biskupa za političke teme. Tako je ovaj tekst drugog dijela doživio manje preinaka nego ostali tekstovi, diskusija o njemu bila je slaba, čak se razmišljalo o tome da se u GS o politici uopće ne govori. Među prvim tekstovima tijekom 1964. nije bilo tekstova o političkom životu. Govorilo se o nekim negativnostima, ali ne o pozitivnim vrednotama političkog života. Takva nezainteresiranost pratila je tekst do završne verzije.²

2.1. Politika i globalizacija

Značajno je da je završni tekst ispustio riječi prijašnjih verzija koje bi danas mogle biti interpretirane kao nagovještaj globalizacije u političkom životu. Naime, kada je tekst govorio o nastojanjima za očuvanje prava

² Usp. CALVEZ, Jean-Yves, *La comunità politica*, u: *La Chiesa nel mondo contemporaneo*, Queriniana, Brescia, 1966., str. 233-270.

čovjeka i manjina te prava na ispovijedanje vjere, govorilo se kako je to "znak napredovanja kolektivne svijesti čovječanstva". Tih riječi nema u završnom tekstu. Zato se stječe dojam da je i govor o političkoj zajednici zatvoren u granice države i ne uspijeva govoriti o politici na način kako to moramo mi danas. Mi ne možemo danas govoriti o politici kao čimbeniku zaštite ljudskih prava ako ne uzmemo u obzir internacionalne okvire u kojima se donose političke odluke. Koncil naglašava potrebu da građani sudjeluju u političkom odlučivanju kao da je to gotovo jedini uvjet efikasnoj zaštiti prava. Mi danas moramo sagledati globalne konotacije ovog problema, gdje su u igri prvenstveno ekonomsko-politički interesi pojedinih država ili lobija. O tome u suštini ovisi zaštita prava, a ne o sudjelovanju građana u političkom odlučivanju.

Koncil je svjestan da ekonomija postaje globalna, ali ne ide toliko daleko da i politiku shvaća u globalnom smislu. Zanimljivo da je tu učinjen korak nazad: naime, u tekstu iz 1964. jasno se govori da bi i politika trebala slijediti trendove u ekonomiji i poprimiti univerzalne dimenzije, a ne ostati zatvorena u nacionalnim razmjerima. Toga više ne nalazimo u završnom tekstu. Naznaka globalizacijske politike nalazi se u glavi V, kada Koncil govori o promicanju mira i izgradnji zajednice naroda (br. 84). U svakom slučaju, nema govora o tome kakve bi institucionalizirane oblike trebala poprimiti ovakva politička zajednica koja nadilazi nacionalne okvire.

2.2. Zapadnoeuropska vizija?

Prioritetni cilj Sabora očito je bio provocirati zanimanje kod kršćana za politički život, nakon dugogodišnje apstinencije. Taj je zadatak ograničio viziju i domet koncilskog teksta. No, za razliku od glave III, ovdje se nije upalo u jeftini optimizam, vjerojatno stoga jer su u ono vrijeme bile isuviše svježe uspomene na politiku tijekom Drugog svjetskog rata, ali i na nedaće u mnogim zemljama u razvoju i u tadašnjem Istočnom bloku. Zato Koncil uglavnom govori, kao da analizira sociološke podatke, o legitimnim težnjama građana za takvom politikom koja će oživotvoriti neke vrijednosti, ali se ne upušta u konkretne prijedloge kako bi trebao izgledati neki novi oblik političke zajednice. Stječe se dojam da Koncil, kada govori o tim težnjama, govori univerzalno, ali kao da polazi sa stajališta zapadnoeuropske civilizacije koja "s vrha" analizira stanje drugdje u svijetu.

2.3. Nedostaje “politička teologija”

Koncil, međutim, ne govori sistematski o tome što vjera kršćaninu daje na planu političkog angažmana. Drugim riječima, ovdje nije učinjeno ono što je učinjeno u pogledu ekonomskog života. Ondje je jedna teologija rada (I. dio) bila podloga etici rada. Ovdje nedostaje „politička teologija“ koja bi kršćaninu dala neke teološke ili svetopisamske sadržaje koji ga mogu voditi u političkom angažmanu. Kršćanin se danas angažira u politici ne samo zato što, kao građanin, hoće doprinijeti zajedničkom dobru. On to čini i stoga što ga vjera obvezuje na to. Stvaranje takve teologije, o temama kao što su sloboda, tolerancija, dijalog, jedan je od zadataka današnje teologije. Jednom riječju, Koncil nije dovoljno objasnio zašto je politički život vrijedan u njemu samome, tj. za svakoga čovjeka i kršćanina, a ne samo za one koji imaju poziv političara. Možda možemo zaključiti da je koncilsko poimanje politike isuviše profesionalizirano poimanje, dok termin “politička zajednica” ili “javno mnijenje” ostaju više formalne kategorije. Jedna politička teologija mogla je cijelom ovom poglavlju pružiti veću uravnoteženost te pokazati u čemu se sastoji kršćanski “specificum” u politici: relativiziranje politike, a ne mesijanizacija politike...

2.4. Iznad političkih sustava

Dokaz tomu kako je, nakon 40 godina, potrebno “osuvremeniti” koncilski nauk o političkom angažmanu kršćanina nalazimo i u samom pristupu razmatranju tih pitanja koji odražava duh vremena nastanka teksta. Mnogo je govora posvećeno razmatranju raznih političkih sustava, liberalnih i kolektivističkih, koji su se u ono vrijeme sučeljavali. Danas očito to nije više prioritetni problem. Danas je pitanje kako globalnu politiku učiniti socijalno osjetljivom, što učiniti kako bi na internacionalnom planu mogao biti usvojen svojevrsni kodeks etičkih vrijednosti koji će vrijediti univerzalno, bez obzira na to o kakvoj se državi ili kakvom društvu radi.

2.5. Pitanje autoriteta i moći

Teološko razmišljanje o politici do Koncila, ali i Učiteljstvo, uglavnom su nastojali opravdati autoritet u politici. I kada se govorilo o općem dobru

i zajednici ti pojmovi nikada nisu bili dovoljno integrirani u govor o autoritetu. Koncil mijenja perspektivu: u prvom je planu zajednica i njezino zajedničko dobro. U politici sve ima izvor u potrebnom traženju zajedničkog dobra od strane zajednice. Pod "zajedničkim dobrom" misli se na mogućnost zadovoljenja temeljnih težnji čovjeka, pogotovo težnje za slobodom, tj. radi se prvenstveno o moralnom dobru. Opće je dobro shvaćeno personalistički: postići optimum ne samo u materijanom smislu riječi nego i u ostvarenju pravde, solidarnosti, javnog morala, kulture, garancije sloboda.³

Možda je upravo u legitimiranju autoriteta Koncil učinio najveći iskorak. Ivan XXIII. legitimnost političkog autoriteta gotovo je navezivao na Božji autoritet, a Koncil ga povezuje s moralnim poretkom, zajedničkim dobrom, ljudskom naravi. No, Koncil ne pravi razlike između "autoriteta" i "moći". Govori kao da svaki politički autoritet automatski ima i političku moć. Danas takvo poimanje možemo smatrati idealističkim. Globalizacija nameće nužno razlikovanje autoriteta i moći. Nema svaki politički autoritet i političku moć. Moć se sve više stvara ekonomskim parametrima. Osim političkog autoriteta, globalizacija nameće sve više alternativnih oblika moći koji su na političkom planu sve moćniji. O tim oblicima Koncil ne govori. Danas je svijet podijeljen ne na osnovi autoritativnih ili demokratskih oblika autoriteta nego na osnovi ekonomsko-političke moći koja nije ravnomjerno raspoređena. Poimanje političkog autoriteta u globalizacijskoj politici svakako je jedna od tema kojoj se teologija mora posvetiti i za to neće imati veliku potporu u koncilskom nauku o političkoj zajednici.

2.6. Metodologija

Na metodološkom planu, u pokušajima stvaranja društvene ili političke etike, svakako nam Koncil sugerira da posegnemo za induktivnom metodom, polazeći od fenomenoloških i socioloških činjenica, bez straha da ćemo upasti u „storicizam“ ili čistu deskriptivnu fenomenologiju. No, pored toga, koncilski tekst ostaje uglavnom izlaganje o principima, uz neke preporuke. On uočava težnje današnjeg čovjeka, ali ne nastoji predvidjeti posljedice fenomena koje uočava. Tako, npr. "Gaudium et Spes" nije

³ Usp. MATTAI, Giuseppe, La vita della comunita' politica, u: *La Chiesa nel mondo contemporaneo*, Elle Di Ci, Torino, 1966., str. 1006.

uzela u obzir mogućnost i potrebu da politika bude vođena i od drugih udruga, a ne samo od strane političkih stranaka. U tom smislu Konstitucija mora biti nadopunjena. Budućnost politike ovisit će o jednom zdravom i uravnoteženom odnosu između političkih stranaka i nepolitičkih udruga koje će ipak imati determinantnu ulogu na planu političkog odlučivanja.

“Da je ‘Gaudium et spes’ objavljena 100 godina ranije, marksizam ne bi bio mogao opravdati svoje osude, jer kršćanstvo koje se nazire u ovom dokumentu je totalno drugačije od kršćanstva koje je samo eshatološki usmjereno, nezainteresirano za ovaj svijet, individualistički usmjereno, protiv kojeg je Marx usmjerio svoje kritike”.⁴ Moglo bi nam se, međutim, dogoditi da ponovno izgubimo korak sa svijetom, ukoliko ostanemo samo na razmatranjima onoga što je u koncilskom tekstu izričito rečeno. “Gaudium et Spes”, pogotovo njezin drugi dio, ne smijemo shvaćati isuviše “dogmatski”. Ona predstavlja izazov teolozima da se posvete nekim pitanjima koja su u Konstituciji obrađena u duhu vremena koji je postojao pred 40 godina. Danas, u globaliziranom svijetu, zahtijevaju novi pristup.

Zusammenfassung

“GAUDIUM EST SPES” UND DIE HEUTIGE GLOBALISATION

In 40 Jahren, seitdem Pastorale Konstitution “Gaudium et Spes” entstanden ist, stellt sich die Frage ob die Theologie die Aufgabe hat den Tekst der Konstitution kritisch zu analysieren, da die Globalisation neue Kriterien des Denkens und Handelns mit sich bringt die in Konstitution nicht genügend anwesend sind. Autor zeigt, an den Beispielen der Konzilsrede über das ökonomische und politische Leben, das so eine kritische Analyse notwendig ist. “Gaudium et Spes” muss mehr als eine Herausforderung für die Theologie verstanden werden, die man nicht als einen allzu „dogmatischen“ Tekst lesen und interpretieren darf. Das gilt vor allem für den zweiten Teil der Konstitution.

Schlüsselworte: “Gaudium et Spes”, die Globalisation, die Kriterien des Denkens und Handelns, das oekonomische und politische Leben.

